

Plavljenje po Davči

Vincencij Demšar

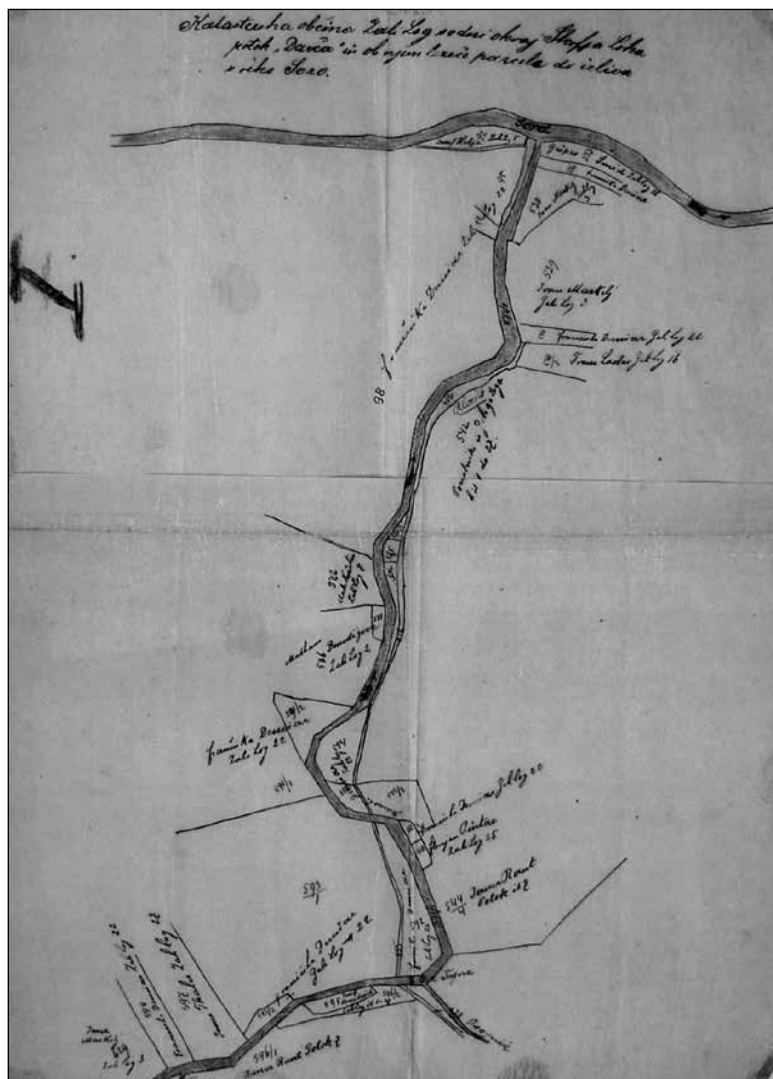
Lastnik več gozdov v Davči, lesni trgovec in posestnik Franc Bernik, na Selškem bolj znan kot Brna, je leta 1902 zapisal, da so ljudje iz Davče plavili "od pamtiveka".¹ Imel je kar prav, saj so tudi kmetje že po urbarju iz leta 1630 kot tlako morali pripraviti drva za grad in apnence ter les za jezove in poslopja.²

Gospodarjenje z gozdovi, vodne pravice in ribolov so urejale že srednjeveške listine. S krepitvijo cesarske oblasti pa se je želelo poenotiti različne tovrstne ureditve po posameznih deželah. Kranjska je dobila svoj gozdni red 1771. leta.³ Konec leta 1852 je v Avstriji izšel v nemščini, januarja 1853 pa tudi v slovenščini cesarski patent, s katerim so poenotili "gozdno postavo" (zakon) v avstrijskem cesarstvu. Po tem zakonu je bilo v posebnem poglavju od 24. do 43. člena že zelo natančno določeno, pod kakšnimi pogoji se je smelo plaviti.⁴

Kako pa je zakon dejansko živel in kako različni so bili interesi v praksi, nam zelo lepo pokaže naš domači primer plavljenja po Davči. Skoraj desetletje je na začetku 20. stol. trajal sodni spor med plavilcem Brno⁵ in zakupnico ribolova na Davči Marijo Novak iz Ljubljane. Ta spor nam priključ v

spomin vrsto stvari, predvsem pa tehniko in obseg plavljenja, ki ga je čas zabrisal tudi pri nekaterih zelo dobrih sedanjih pripovedovalcih. Zapisi so se ohranili v arhivu Okrajnega glavarstva Kranj v Arhivu Republike Slovenije.⁶ Čeprav so bili posamezni člani gozdne postave zelo precizni tudi v sankcijah, je Bernik najbolj upošteval zadnji, 43. člen o plavu: "Dolžnost občinskih županov in političnih strank je, plavivcom na roko iti, da po vodi zaneseni les zopet dobe."⁷

Deželna orožniška postaja Železniki je prijavila 29. 10. 1902 na Okrajno glavarstvo Kranj (v nadaljevanju: OGK), da je pred dvema dnevoma popoldne vodja postaje stražmojster Kolšek "na potoku Davči pod stavbo Bernarda našel več lesnih delavcev/Holzarbeiter/, ki so plavili". Ugotovil je, da lesni trgovec Bernik⁸ iz Škofje Loke plavi tri tisoč hlodov. Bernik je namreč to poletje kupil od Tomaža Čerina, po domače Bitenca, Davča 27, gozd, ki ga je skoraj vsega posekal, in plovi sedaj šest tisoč hlodov do občinske poti, ki pelje v Potok. Bernik se je obnašal, kot da ima dovoljenje, v resnici pa ga ni imel. Izgovarjal se je, da na drug način ne more spraviti lesa do prevozne poti. Že naslednji dan je OGK pisalo Berniku, da

Ročno izrisana nedatirana karta neznanega naročnika (mogoče F. Bernika?) in avtorja poteka proge plava po Davči ter lastnikov zemljišč in naprav ob njej. Karta je vsekakor sestavni del komisijskega oglada na samem mestu leta 1903.

je za tako plavljenje potrebno dovoljenje ter da zahteva takojšno ustavitve. Če želi nadaljevati, mora v prošnji navesti "progo plava, obrežne posestnike in druge vodne udeležence". Zaradi dosežanja kršitve plava pa bo 29. 11. v Škofji Loki kazenska obravnavana. Orožnikom v Železnikih pa OGK naroči budno nadaljnje spremljanje dogajanja.⁹

Za dogajanje je izvedela zakupnica ribolova v Davči Marija Novak iz Ljubljane, rojena Globočnik, in 15. 11. 1902 prijavila Bernika na ustrezna mesta. V pooblastilu dr. Ferdinandu Egru, advokatu v Ljubljani, je zapisala, da je Bernik že konec oktobra in

začetek novembra plavil po Davči na dolžini okoli dve uri hoda okoli tri tisoč hlovodov, ne da bi pridobil ustrezno dovoljenje. S plavom pa je po njenem naredil njej za najmanj štiristo kron škode. Davča je namreč kot manjši potok uporabljena za drstišče postrvi na reki Sori. Uničil ni le ribji stalež, temveč tudi drstenje ("...der Laich vollständig vernichtet wurde"). Ker pa ima Bernik pripravljenih še enkrat toliko hlovodov za plav, naj hitro ukrepajo.¹⁰ Okrajni komisar dr. Swegel iz OGK je na to prošnjo pozval orožnike v Železnikih, naj takoj ustavijo plav na Davči, posebej še, ker Bernik pripravlja še en plav.¹¹

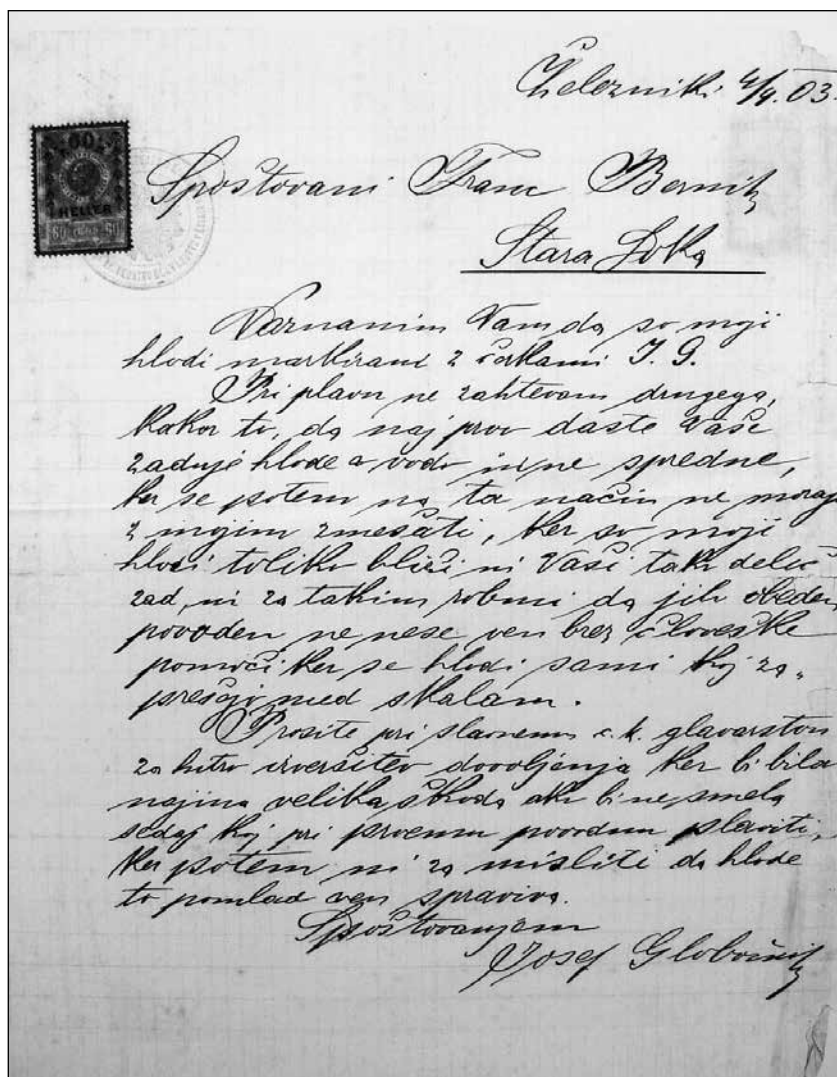
Še dandanes ohranjena naravna struga Davče malo nižje pod Bitencovimi robmi.

Čez štiri dni so orožniki sporočili iz Železnikov, da je Bernik nehal s plavom 28. 10., saj je bil z njihove strani opozorjen 27. 10. Dotlej je splavil tri tisoč hlodov, ravno toliko pa jih ima še pripravljenih. Od 31. 10. so ga redno nadzorovali in ni več plavil. Ob tem so tudi zapisali, da Bernik za uporabo Davče ni pripravljen plačati Novakovi nobene odškodnine in niti Založanom za uporabo poti 40 kron, kot jih zahtevajo.¹² O tem, kaj je bilo z napovedano kazensko obravnavo v Škofji Loki 29. 11. 1902, v tem arhivu ni dokumenta. Pač pa je s tega dne ohranjena v slovenščini kratka izjava devetih Davčarjev, naslovljena na OGK: "Mi podpisani potrjujemo, da za čaša kolkor mi pomnimo to je gotovo do 30 let nazaj, se je slehernimu brez ovir dopustilo hlude v potokih Davča ploviti, ker ni moč z drugim potom les iz davških gojzdov k vozu spraviti".¹³

Komisar Schwegel se je obrnil 1. 12. 1902 na ribiški revirski odbor v Ljubljani po pomoč, da bi kot strokovni organ ocenil škodo pri ribah zaradi plavljenja. Povprašanih jih je bilo več, končno pa je pristal gozdarski svetnik iz OGK Franc Steinbacher. Slednji je imel tudi glede ribolova nekaj izkušenj za-

radi sodelovanja s profesorjem na ljubljanski realki g. Franketom. Steinbacherja je ribiški odbor ocenil za sposobnega za ocenitev škode pri ribah, na pa za reševanje težjih vprašanj.¹⁴ Novakova je prve dni decembra sporočila, da je Bernik plavil 3 500 hlodov brez dovoljenja, v Davči pa jih ima pripravljenih še štiri tisoč.¹⁵ Glavarstvo je zato povabilo županstvo v Sorici in Bernika v slovenščini, Novakovo pa v nemščini, da bo 22. 12. komisijski ogled za ugotovitev škode, ki naj bi jo bil napravil Bernik s plavom. Razglas je pozval eventuelne prizadete, naj prijavijo škodo.¹⁶ Sedaj je najel advokata tudi Bernik, in sicer dr. Frana Prevca v Kranju, ki je v njegovem imenu pisal OGK. Prizna, da je plavil hlude, ker tudi drugi posestniki delajo tako "od pamtiveka". "To so torej stare pravice, ki jih jaz v imenu prodajalca izvršujem." Tako se je delalo več kot 40 let, "saj se drugače niti ne more". Kot priče temu je navedel poimensko 28 odraslih in priletnih Davčarjev in Potokarjev, med njimi tudi dve ženski, Jero Biček, Španovko, in Marijo Šubic¹⁷. Vsi ti naj bi po predlogu Bernika prišli na komisijski ogled kot priče. Iz tega vidimo, da so tudi ženske imele ugled ne le v Davči, temveč tudi v javnosti, ter da so Bernika večinsko vsi podpirali.

Komisijski ogled 22. 12. 1902 so opravili: dr. Viktor Vincenc Schwegel, okrajni komisar, kot vodja; inženir Bernard Gailhofer kot tehnični strokovnjak; že omenjeni Steinbacher, pristojen za ribolov; advokat August Novak, zastopnik Novakove; Franc Lavtar, Tajne z Zalega Loga, lastnik žage Pod Osojnikom; Jurij Biček, Čemažar iz Davče kot posestnik in lastnik mlina na Davči ter podjetnik Bernik iz Stare Loke. Uvodoma je Bernik sam napisal za zapisnik krajšo izjavo, s katero je priznal, da je od srede do konca oktobra 1902 plavil 3 087 hlodov, ki jih je imel "na vzgor Franc Bernikovega mlina na sprotno parc. šte. 591 davčne občina Davča. Plavili so moji delavci 17 do 30 mož." Plavil je "do čres Franc Lavtarjev in Jurij Bičkov jez na srenjsko parcelo vasi Zali log /:Alam:/, katera leži 5 minut pod Lavtarjevo žago." "Proga je dolga eno uro hoje. Izvršivši to delo, stopali so delavci po hlodih in so jih s cepini naprej pahali in spravljali." Pove še, da Novakovi ni

pripravljen plačati odškodnine, pač pa priznava odškodnino za vodne naprave Bičku in Lavtarju.

Zanimivi so podatki o zalogi rib. Zastopnik Novakove pove, da je proga dolga šest kilometrov, kjer bi se lahko ujelo 70 kilogramov postrvi s ceno štiri krone/kilogram. Naslednje leto bo 50 kilogramov manj in naslednje še 30 kilogramov manj rib, kar znese skupno 320 kron. Ker se tu drstijo ribe 14 dni do tri tedne prej, kot je rok, in ravno v tem času se je plavilo, je uničen zarod tu in delno na Sori, kar znese 500 kron. Vendar zahteva le štiristo kron in stroške zastopanja. Kot strokovnjaka za oceno na-

vaja Avgusta Novaka, tovarnarja iz Železnikov, in svojega ribiča J. Dolenca od Sv. Tomaža.

Bernik je bil mnenja, da je v Davči malo rib, mogoče za 20 kron. Prebivalci Davče pa so zmeraj "izvrševali plavbeno pravico" brez uradnega dovoljenja. Prosil je tudi, da zaslišijo priče, kar je vodja komisije odklonil. Dopusčal pa je možnost, da so zadnjih 30 let prebivalci Davče "tako samovoljno plavili".

Zanimiva je ocena strokovnjaka za ribištvo. Meni, da so mogoče tolmuni na Davščici ugodni za vzrejo rib. Na en kilometer vodotoka je okoli devet kilogramov ugodnih rib za ulov, še nazrelih pa jih

je na taki razdalji okoli štiri kilograme, skupno na kilometer 13 kilogramov; na šestih kilometrih torej 78 kilogramov. Davščica je plovna le ob veliki vodi, tedaj pa se ribe umaknejo ob breg in ni veliko škode. Če bi bili plaviči uničili 70 odstotkov rib oz. 68 kilogramov, to znese samo 204 krone, skupno pa 304 krone.

Do besede so pustili pet Davčarjev, ki so potrdili, da Bernik govori resnico ter da pri plavljenju niso opazili poškodovane ali mrtve ribe. Tudi sicer je rib v zadnjih desetih letih v Davči malo. Večjo škodo ribam povzročajo pogoste povodnji, ki valijo po strugi skale. Ob koncu so povabili Bernika na sodno obravnavo 27. 12. v Škofjo Loko. Lavtar in Biček nista podpisala zapisnika, ker sta prej odšla. Dr. Eger je naračunal skupnih stroškov ogleda 50 kron in 40 vinarjev.¹⁸ O GK je očitno soglašalo s Steinbacherjevo oceno škode, skupno 334 kron¹⁹ ter 50 kron kazni po 43. členu gozdne postave zaradi nedovoljenega plava na Davči. Slednje so sporočili na orožniško postajo v Železnike.²⁰ Zanimiva je ocena Bernikove družine, ki so jo podali orožniki v Železnikih. Očitno je Bernik potožil, da ne more plačati kazni, ker ima šest otrok od starosti devetih mesecev do 14 let. Vsega premoženja naj bi imel deset tisoč, dolga pa devet tisoč kron, česar pa mu niso verjeli, saj ima kot zemljiški posestnik, gostilničar in lesni trgovec premoženje /Hab und Gut/ v vrednosti 20 tisoč kron. Sicer pa dobro stoji. "Družina pa je delavna in pridna."²¹ Na sklep O GK o kazni se je Berčič pritožil s prošnjo, naj zadevo pošljejo naprej na deželno vlado v Ljubljano. Zatrnil je, da je izvrševal le stare pravice s plavljenjem. Priča za to mu je lahko Mihael Štorm iz Martinj Vrha (Selca).²² Prizna le odškodnino Lavtarju za jez na žagi, ne pa Juriju Bičku, ki je imel že prej jez "ves razdrt in pretrgan". Za to sta mu lahko priči Franc Bernard in Anton, po domače Hrovat iz Davče. Daleč preveč so priznali ribiške škode Novakovi. V zvezi z ribolovom naj zaslisišji ribiča Jožefa Dolenca od Sv. Tomaža, fara Selca.²³

Ko ta sodna zgodba še ni bila končana, je Bernik že zaprosil za dovoljenje za nov plav. Sodno pot bomo skrajšali toliko, da na kratko povemo, kako je

postopek tekel potem naprej.

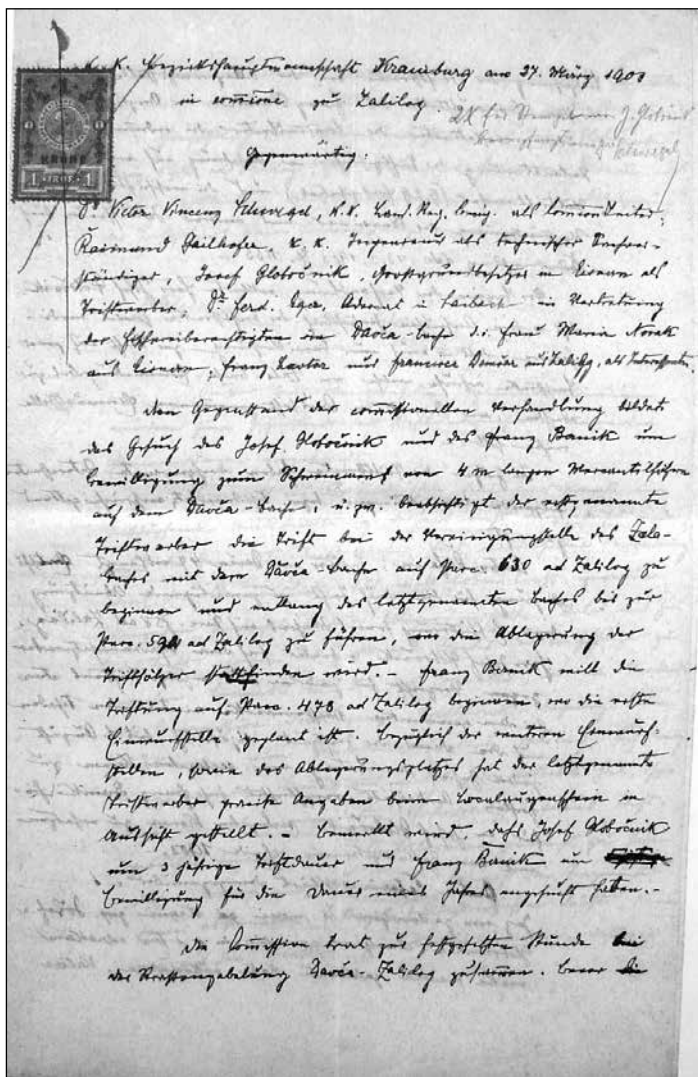
Marca je deželna vlada zahtevala dopolnitev vloge²⁴, septembra 1903 so sporočili Berniku iz Ljubljane, da mora plačati 50 kron kazni in 102 kroni stroškov kazenskega postopka ter odškodnino 304 krone.²⁵ Teden dni kasneje mu je deželna vlada znižala kazen na 20 kron, odškodnino pa na 207 kron, ker je za ceno kilograma rib računala le dve kroni. Doslej so bile te tožbe po administrativnih oblasteh. Berniku tudi sporoče, da lahko toži še pri pristojnem sodišču. Zagrozili pa so z rubežem, če ne plača kazni v 14 dneh.²⁶ Bernik se je držal mesečnega roka in vložil tožbo preko advokata dr. Ivana Šušteršiča zoper Marijo Novak.²⁷ Zadeva se je vlekla še celo leto 1904 in začetek leta 1905 tudi še v zvezi z upravičenostjo komisijških stroškov decembra 1902.²⁸

Podobna upravno sporna zadeva pa je nastala tudi zaradi plavljenja med Bernikom na eni strani in Založani na drugi strani.

Izkušnja Bernika glede plavljenja leta 1902 je bila kar huda. Zato je že takoj na začetku leta 1903 zaprosil O GK za dovoljenje za plav na Davči za celo leto. Plaviti namerava ob ugodni vodi skupaj z Jožefom Globočnikom iz Železnikov. On bi dal hlode v vodo na parceli 478 k. o. Davča, to je "malo višje, kot se združita potok izpod Črnega vrha in Davča". Hlode bi vlekli iz vode na parceli 856 k. o. Zali Log na desni strani Davče. Lastnik te zadnje parcele je soseska /Nachbarschaft/ Zali Log. Plaviči niso vprašljivi, prav tako je poskrbljeno za privatno in javno dobro. Hlodi bodo dolgi štiri metre in označeni s črkama F. B.²⁹ Kako bo označeval hlode Globočnik, še ne ve. Vsega skupaj je osem tisoč kosov. Tisti čas tudi ni nihče drugi plavil po Davči. Navede še, da ima ribolovno pravico na Davči M. Novak iz Železnikov.³⁰ Vloga je bila napisana v skladu z gozdno postavo (zakonom). Vsebuje vse elemente, ki jih je zakon predvideval, zato sklepam, da je prošnjo pisal nekdo, ki je zakon dobro poznal.

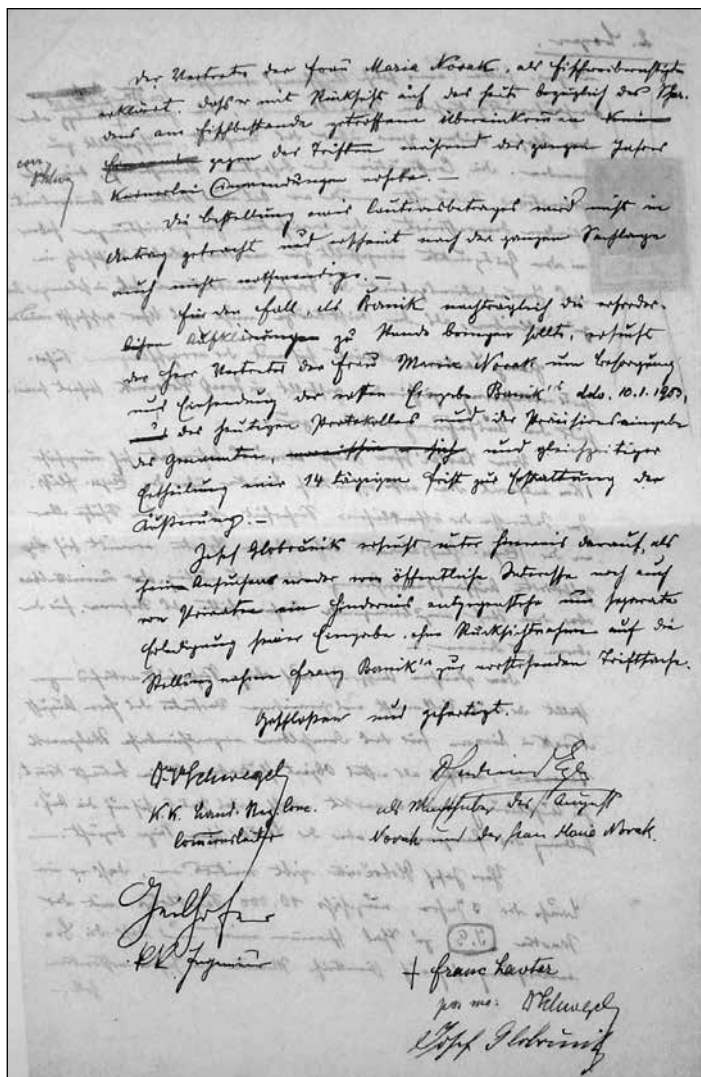
Le nekaj dni kasneje je tudi Globočnik napisal podobno vlogo na O GK. Po Davči je nakupil les in sedaj ima ob sotočju Zale in Davče okoli štiri tisoč

Prva stran šeststranskega
komisijskega zapisnika
na velikem formatu
o pogojih plava
27. marca 1903.

hlodov /Merkantilhölzer/, ki jih želi plaviti do okoli petsto metrov pred izlivom Davče v Soro. Plavil bi ob "nastopu topljenja snega in povečani vodi" skupaj z Bernikom. Plavno pravico je želel za tri leta.³¹ OGK je v skladu z gozdnim zakonom poskrbelo, da je ta prijava oz. vloga visela na oglasnih deskah po občinah in bila javno razglašena na krajevno običajen način. Kdor bi želel v roku treh let plaviti, naj se oglasi v šestih tednih s svojo vlogo. V skladu z zakonom je bil v Železnikih dvakrat oklican razglas,³² na nedeljo 25. 1. in 8. 2., v Sorici tri nedelje zapored, 25. 1. ter 1. in 8. 2.; v Oselici 25. 1. in v Leskovici 1.

2. Hkrati pa je razglas visel še na občinskih tablah v Sorici od 9. do 28. 2. in v Železnikih od 25. 1. do 28. 2. 1903.³³ Po zaključnih rokih je okrajni glavar poslal na občino Sorica razglas, da bo javna obravnava prijavljenega plava 27. 3. na licu mesta ob pol osmih zjutraj na odcepu občinske poti na Davčo od okrajne ceste Škofja Loka-Zali Log. Od tu bodo šli navzgor do pritoka Črnega potoka v Davčo. K obravnavi so bili povabljeni vsi posestniki, katerih zemljišča segajo do grape Davča, in tisti, ki imajo ob tej vodi "kako jezilno napravo ali druge naprave". "Vsak naj počaka komisijo pri svojem zemljišču ali svoji vodni

Zadnja stran šeststranskega komisijskega zapisnika na velikem formatu o pogojih plava 27. marca 1903.

napravi v slučaju, da bi imel zoper dovoljenje plavljenja kak ugovor ali pomislek.³⁴ Občine so vrnile razglas s pripisom, kdaj je bil oklican. V Sorici je bil 23. 3. 1903. S povratnico je bila obveščena tudi M. Novak, zakupnica ribolova.³⁵

Na komisijskem ogledu 27. 3. 1903 so se zbrali: deželni okrajni komisar dr. Schwegel; tehnični strokovnjak inženir Gailhofer; veleposestnik iz Železnikov J. Globočnik; zastopnik Novakove, advokat Eger; kot zainteresirana pa še Franc Lavtar³⁶ in Frančiška Demšar.³⁷ V obzir so vzeli grapo Davčo od parcele 630 k. o. Zali Log (med Brentačem in Sklepmi) in

vzdolž Davče do parcele 594 iste k. o., kjer se končuje plav J. Globočnika.

Globočniku so po komisijskem ogledu pod določenimi pogoji dali dovoljenje v skladu z gozdno postavo za plav lesa tako, kot je zaprosil. Malo višje nad Tajnetovim jezom naj postavi "preko potoka dvojne grablje za lovitev hlodov, izmed kojih bodo spodnje tik jez, zgornje pa primeroma 250 m navzgor postavljene", tako, kot jih je postavil inženir ob komisijskem ogledu. Grablje morajo postaviti takoj, ko bodo dali hlode v vodo, odstraniti pa šele, ko bodo spravili ven vse hlode. Hlodi morajo biti ozna-

čeni s črkama J. G. Konec plava je dolžan sporočiti na OGK, da le-ta da možnost eventualnim oškodovancem zahtevati povračilo škode. Marija Novak kot ribolovna upravičenka se na podlagi dogovora z J. Globočnikom odpoveduje vsaki odškodnini, kar pa je bilo kasneje preklicano. Lastnica parcele ob koncu plava Franciška Demšar pa dovoljuje na njen svet zložiti hlode. Anton Ceferin je vsako leto upravičen do 16 kron odškodnine za jez. V to je všteta tudi eventualna poškodba jezu s plavom. Globočnik je plačal za komisijski ogled malo več kot 55 kron, drugo polovico pa plača Bernik, saj je prišla komisija prav tako zaradi Bernikove prošnje. Zapis tega ogleda so dobili vsi udeleženci ter še občine Železniki, Sorica, Selca, Trata in Oselica. Berniku so sporočili, da mu ne morejo dati dovoljenja za plav, ker ni podal potrebnih pojasnil, in sicer:

1. Ni navedel točno kraja, kjer bi dal v vodo hlode. Posestnik tiste parcele mora dati soglasje.
2. Ni znano, kako misli plaviti skupaj z Globočnikom.
3. Z Lavtarjem se ni dogovoril, pod kakšnimi pogoji bi lahko plavil les čez njegov jez.
4. Ne ve se, katere mesece bi plavil.³⁸

Zakaj Bernika ni bilo h komisijskemu ogledu? Je pa že čez štiri dni prosil OGK za hitro rešitev vloge, ker se mu na hloedih že dela škoda.³⁹ Tudi Globočnik je tiste dni spodbujal Bernika, naj prosi OGK za hitro rešitev vloge, sicer bi bila njuna škoda prevelika, saj "ne bi smela sedaj koj pri prvem povodnu plaviti".⁴⁰ Advokat Eger je poslal pripombe na poslane sklepe zapisnika komisijskega ogleda. Novakova ni soglašala s formulacijo, da Globočnik lahko plavi vse mesece v letu in tudi ima samo tiste pravice, za katere sta se dogovorila, ne pa odgovornosti za karkšno koli škodo.⁴¹ Bernik je bil prisiljen ponovno prositi na OGK 22. 4. V prošnji je navedel, da je prejel negativen odgovor 31. 3. 1903. Dodal pa je nekatera pojasnila. Iz vode bi vlekel les na Alan-tu, na parceli 856 k. o. Zali Log /Wegparcelle/, ki je last občine Sorica. Tu ne bo nobene škode. Občini pa je pripravljen za vsak hloed plačati en vinar. Glede plava skupaj z Globočnikom pa sta se dogovorila, da

prvi plavi Globočnik in da dá Bernik v vodo najvišje ležeče hlode, da se ne bi pomešali. Z Lavtarjem se je glede jezu dogovoril za 20 kron za plav in s tem se Lavtar odpoveduje vsaki odškodnini. Zaprozil pa je za plav za vse mesece v letu, saj ne ve, kateri mesec bo dosti vode. Isti dan je plačal še 55 kron in 41 vinarjev stroškov komisijskega ogleda 27. 3. 1903. Bernik je taktiziral še naprej in začel plaviti. Vmes pa so iz OGK sporočili Novakovi, da soglašajo z njeno pripombo glede privatnega dogovora med njo in Globočnikom in da je Bernik dopolnil svojo vlogo. Vprašali pa so tudi na občino Sorica, ali soglašajo z Bernikovim predlogom. Ker so imeli še en ogled na Zalem Logu, so predlagali ponovni komisijski ogled za Bernikov plav. Bernika in Lavtarja so povabili zraven.⁴²

Bernik je vmes pridno plavil in zato je Novakova to naslednji dan, 26. 4., telegramsko sporočila na OGK. Zahtevala je takojšno ustavitev.⁴³ Konec aprila je bil tako spet komisijski ogled plavne poti Bernikovega lesa. Poleg dr. Schwegla, komisijskega komisarja, sta bila tokrat prisotna posestnika Franc Demšar in Franc Lavtar, oba z Zalega Loga. Prvi je zastopal interese občine Sorica in drugi svoje žage na Davči. Demšar je povedal, da je sicer lahko par. 856 k. o. Zali Log pisana na občino Sorica, vendar je v dejanski lasti kraja Zali Log, saj tudi sami skrbijo za to pot, zato imajo samo oni pravico zastopati to parcelo. S tem pa soglašajo tudi občina. Govoril pa je tudi kot predstavnik premoženjskega odbora te občine. Soglašajo s plačilom en vinar (helar) za hloed, kot odškodnino za plav pa za čas dveh let 60 kron in enako vsoto za vzdrževanje te poti ter mostu čez Soro. To je računano za štiri tisoč hloedov. Odškodnino je treba plačati vnaprej. Bernik je bil pripravljen plačati le pavšal 20 kron.⁴⁴ Bernik je bil prepričan v svoje in 5. 5. je poslal telegram na OGK: "Prosim dovoljenje za plavo Potok davca, ker je čas zato."⁴⁵ In vmes pridno plavil. Zato je orožniška postaja iz Sorice že dva dni prej, to je 2. 5., poročala na OGK, da je njihova kontrola zahtevala ustavitev plavljenja na potoku Davči delavcem Franca Bernika. Nima dovoljenja. "Vodja plava je posestnik Franc Šubic, vul-

g des Telegrammes. akrost brzajavke.		TELEGRAMM BRZOJAVKA	Eingangs-Nr. 440 Došla pod št. 1	Dienstliche Angaben. Stichene pripombe.
an - na <i>Bernik</i>		<i>Bernik</i>		
Von <i>Bernik</i>		Aufgegeben am Oddana dne		
Zur Zeit <i>10</i>		am <i>11</i> Uhr <i>2</i>		
Text - Besidilo.				
<i>Bernik schreint Blöcke ohne Erlaubnis seit Donnerstag ersuche telegrafisch einzustellen</i>				
<i>Maria Novak</i>				

D. S. Nr. 589, Deutsch-slovenisch. (Ausgabe 1903)

Marija Novak
poskuša s
telegramom
na Okrajno gla-
varstvo Kranj
26. 4. 1903
ustaviti
nedovoljen plav.

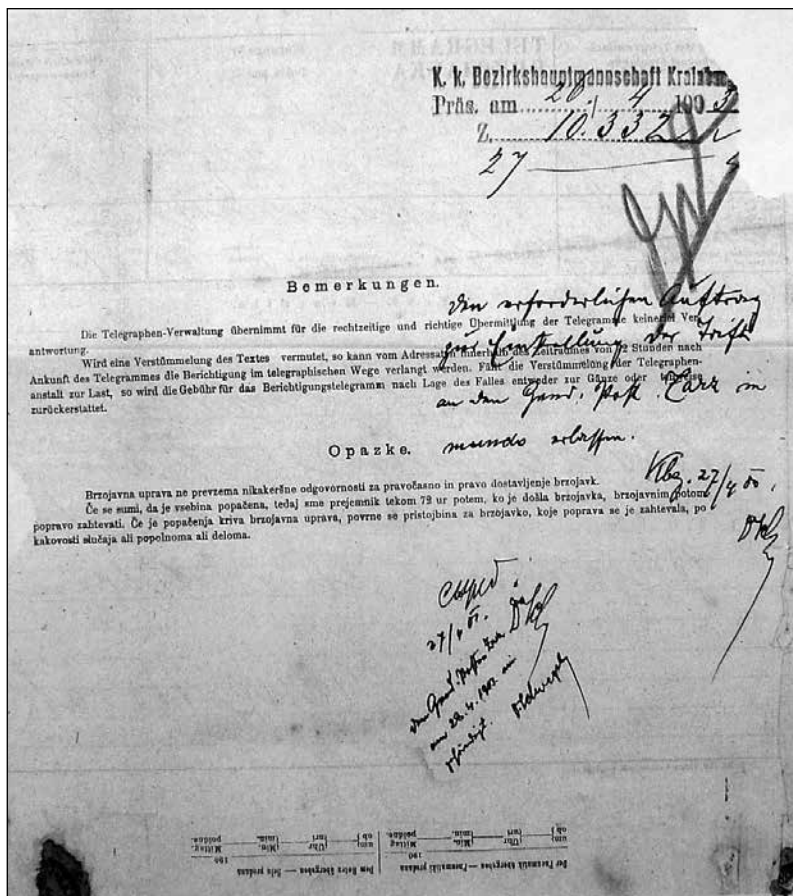
go Bregar iz Davče, štev. 36 še s 7. drugimi delavci." Šubic je povedal, da ga je Bernik 25. 4. naprosil "naj samo prevzamejo delo in začno plaviti, dovoljenje za to pa naj bi imel Bernik /er habe so wieso hiezu die Bewiligung/." Iz poročila še izvemo, da je Šubic plavil z več delavci že 23., 24. in 25. tega meseca. Bernika pa niso mogli zasllišati, ker ima stalno bivališče v Stari Loki.⁴⁶ Tudi Novakova je 8. 5. sporočila OGK, da jo je njen lovec Jernej Tolar obvestil, da Bernik plavi že od 23. 4. naprej. Ponovno ji je sporočil 5. 5., da Bernik še vedno plavi. Glavarstvu se očitno ni mudilo. Zadevo so izročili v roke Steinbacherju, pristojnemu za gozdarstvo, ki je pokrival tudi ribištvo, da bi povedal, kdaj je moč plaviti z manjšo škodo za ribe.

V daljšem poročilu, napisanem 14. 5. 1903, je poročal o komisijem ogledu Davče 22. 12. 1902. Ob normalnem vodostaju Davča sploh ni primerna za plav, temveč le ob izredno visokih vodah. "Visoke vode so navadno v zgodnji pomladi in jeseni in

zato ni prav prosilce za plav omejevati, v katerih mesecih leta je dovoljeno plaviti." Potok Davča je dolg okoli šest kilometrov in da približno 18 kilogramov postrvi. Glede na to, da je plavil že Globočnik, potem je dolg Bernika toliko manjši. V Davči je težko življenje. Gozdni proizvodi so daleč veliko več vredni in pomembni za Davčo v primerjavi z minimalno vrednostjo rib. Zato ne omejevati plavljenja. Če kakšno leto ni visoke vode, les obleži v Davči z veliko škode.⁴⁷

Isti dan je dr. Schwegel na OGK napisal sporočilo v zvezi s plavom Bernika in ga poslal orožniškima postajama v Železnikih in Sorici. Bernik bi smel plaviti le izjemoma ob nevarnosti, podrobneje navodilo pa bo še prišlo.⁴⁸ Bernik si je to po svoje razlagal in plavil.

Zakonca Novak sta poslala 15. 5. 1903 deset strani dolg tekst OGK. Ker sta bila doslej neuspešna proti Berniku, mu v bodoče ne bosta dala nobenega dovoljenja brez ponovnega komisijskega ogleda. Pri-

Žandermedrija v Sorici je 28. 4. 1903 prejela zahtevek, naj ustavi Bernikov plav.

ložila sta tudi karto, kje poteka plav z vsemi mostovi in jezovi ter njuno fužinsko valjarno na Jesenovcu. Globočnik je imel lovilne grablje nad Tajnetovim jezom, Bernik pa je verjetno plavil naprej po Davči brez grabelj. To pa je predstavljalo veliko nevarnost za vse te naprave nad Železniki in same Železnike. Bernik ima po njenem na Alantu polovico skladišča v strugi, drugo na cesti, cela parcela pa je v višini struge Davče. V januarski prijavi leta 1903 je Bernik zapisal, da imata oba skupaj z Globočnikom osem tisoč hlodov, pri komisijskem ogledu marca pa je sam Globočnik rekel, da ima sam deset tisoč hlodov. Posebej ju je motilo, da Bernik plavi še naprej navzdol od Tajnetove žage, kjer je sorazmerno mirno ribolovno področje. Plaviti ne bi smeli v času drstenja, to je od oktobra do maja, sicer bodo uničili ribjo založbo. Oba sta tudi proti temu, da bi Globočnik lahko

plavil vsak čas leta. Globočnik jima je obljubil, da bo le v skrajnem primeru plavil v začetku ali na koncu drstenja – samo če drugače ne bo dobil lesa iz Davče. Novakova je zahtevala od Bernika položitev kavicje tristo kron za eventuelno škodo. Avgust Novak, lastnik fužine na Jesenovcu, je zahteval deset tisoč kron kavicje, sicer pa je bil mnenja, da Bernik nima toliko premoženja, da bi mu poplačal eventuelno škodo na fužini na Jesenovcu. Tudi Frančiška Demšar z Zalega Loga je zahtevala od Bernika najprej plačilo dolga, potem pa bi se pogovarjala naprej.⁴⁹

Iz kasnejših prijav zakupnice ribolova v Davči je razvidno, da je Bernik plavil les tudi še leta 1904 in 1905. Kratek povzetek vseh težav, ki jih je imela z Bernikom, je pisala na OGG 7. 4. 1905. Tu sedaj ne omenjamo tega, kar je že znano, pač pa nadaljnje kršitve, da so bila plavljenja vsa leta doslej brez do-

voljenj. Po njeni prijavi 7. 4. 1905 je samo v tistem letu dotlej trikrat plavil, sedaj pa ima spet v plavu 2800 hlodov do parcele na Alantu. Vprašanje je, če ima v vodo sploh postavljene grablje.⁵⁰

Prvega maja je OGK še enkrat pisalo Berniku.

Potem ko je bila zadeva končana po administrativni strani, je okrajno sodišče v Škofji Loki obravnavalo spor med Novakovo in Bernikom zaradi odškodnine za ribolov.⁵¹ Da bi sodišče ugotovilo stanje na Davči, je ribiški revirski odbor za Kranjsko poslal prof. Franketa trikrat na komisijski ogled: 22. 12. 1903, 11. in 12. 6. in 23. in 24. 6. 1904; zadnja dva dneva sta bila z njim dva izkušena ribiča in povprašan je bil še posestnik Jemec iz Davče. "Ribištvo na potoku Davči je zaradi neprestanega, permanentnega plavljenja Bernika in drugih tako uničeno, da ni od njega nič ostalo, kaj šele, da bi ga obnovili /derart ruinirt dass es nicht dafür steht, sie zu betrieiben, geschweige denn zu kultivieren/." "Poškodbe ribolova so pač posledica dolgotrajnega takega stanja, kateremu ni videti konca." Kakšna je bila prehodnost struge Davče, pa lepo pokaže Franke na koncu svojega poročila. Ogled Davče je mogoč samo ob nizki vodi, je "zelo otežkočen in ne brez nevarnosti, pri tem se je treba plaziti čez velike skale, drugod bresti po vodi. Ponekod lahko samo od daleč poslušajš šumenje potoka."⁵²

Iz krajših dopisovanj izvemo, da je Bernik nameraval plaviti v drugi polovici maja 1905, vendar je potem sredi junija od te vloge odstopil⁵³, čeprav sta se z Novakovo sredi aprila pogodila in mu je obljubila reči besedo v njegov prid na OGK.⁵⁴

Za ponazoritev spravila lesa in plava iz Davče naj sledi nekaj spominov tedanjih sodobnikov iz Davče in Potoka:

Janko Primožič, Čendovc iz Davče:

Strojevc z Zalega Loga je večkrat kupil v kraljevini Jugoslaviji v Davči les, na Čendovem gruntu je ob neki priliki posekal za dva tisoč hlodov. Od Sorčena sem so vlačili hlode z živino na naš, Čendovc grič. Od tu naprej so vlačili samotež do Mrovlja. Od te hiše naprej so vozili spet z voli na Pogori-

šarjev grič. Od tam pa spet samotež do vode Davče. Tako so vse hlode preložili štirikrat, preden so jih spustili v Davčo. Strojevc je za plačilo voznje z živino ali samotež plačal s koruzo. Spominjam se, da je Krivc tudi začel voziti, pa so se mu voli uprli in je moral to delo opustiti in se odpovedati koruzi.⁵⁵

Janez Šturm, Bregar iz Potoka⁵⁶:

Lastnik plava je šel naokoli in naprosil plaviče. Zelo dobra sta bila Hrovatov Peter⁵⁷ in Jovanišov Tone⁵⁸. Koblar⁵⁹ z Osojnika je nosil zmeraj pri plavu ogrnjeno kosmato ovčjo kožo z zavezanimi nogami na prsih, da ga ni močil dež. Tudi drugi so imeli ogrnjene kože. Ker so nekateri imeli daleč domov, so prenočevali tudi pri bližnjih kmetih. Jedli so krompir in mleko. Počitek je bil ob enih opoldne. Strojevc je delavcem prinesel zelo dobro zaseko. Brna je pripeljal cel sod (faslc), 60 litrov šnopsa k Hrovatu. Za delavce ga je tja hodil iskati Markon. Vina niso pili. Včasih je med njimi prišlo tudi do prepira in pretepa.

Plavičev je bilo različno. Včasih le pet do šest, včasih pa tudi 42. Markon⁶⁰ je bil šef plavičev, včasih pa sam lastnik Brna, Kemperle s Češnjice in Strojevc. Tajne, ki je tudi kužoval les, ni sam plavil, imel pa je svojo žago.⁶¹ Strojevc je hodil zato plaviti, da bi shujšal. Običajno so plavili od Bitencovih robov. Eni so bili razporejeni vzdolž Davče, drugi so dodajali. Plavili so navadno, ko se je topil sneg. Posebno vnet je bil Bitenc,⁶² ki ni nič pustil v vodi, čeprav bi bil čez rit v vodi. Stali so ob vodi. Bolj veščji plavljenja so šli naprej, da so strugali, čistili od skal. Tu je bil mojster Bernard.⁶³ Ta je bil res zelo vešč. Posebno je znal ravnati s cepinom in je bil zmeraj navdušen za plav. Vse bi pustil doma, četudi bi imela striti krava, samo da bi lahko šel plaviti. Hočevar⁶⁴ pa ni bil za tako delo. Žnidarčnemu Janezu⁶⁵ je eno dopoldne odneslo tri cepine, ker jih je preveč zasadil v hlod in ga ni mogel pravočasno izruvat. Plaviči so imeli cepine, nasajene bolj na dolgo.

Plavili so okoli teden dni. Če je voda upadla,

so popustili in čakali višje vode. V stari Jugoslaviji smo plavili skoraj vsako leto – 20 let. Menim, da smo zadnjič plavili okoli leta 1939, tik pred vojno.

Polona Krek, Davča 75⁶⁶

Lesni trgovci so spomladi na veliko kupovali smrekov les na steblu,⁶⁷ bukovega pa sploh ne. Potem so naredili riže do vode Davče. Krivc, Sorčen, Zalar in Lajnar so leta 1928 tako posekali veliko lesa za Strojevca. Ta je imel zmeraj dosti vode. Mož mi je povedal, da naj bi Strojvec šel iskat za vsak plav na pokopališče človeško kost in jo privezal nekje v vodo Davčo. Dokler je bila kost v vodi, je bila tako huda na to kost, da je imela veliko večjo moč. Po plavu je kost nesel nazaj na pokopališče.

Cepin, zelo na dolgo nasajen, imamo še vedno pri hiši, prav tako pa tudi ak.⁶⁸ Plaviči so bili: moj mož Lajnar, Kovkarjev France,⁶⁹ Špeh,⁷⁰ Ročančen,⁷¹ Joklc, Lovrenc⁷² in Hrovatovi fantje. Posebej je plavičem nagajalo v Bitencovih robeh, kjer so se zatikali hlodi. Na določeno število mest mest je moral biti en plavič. Od Košana do Tajnetove žage so plavili kakšen teden. Navadno so na Tajnetovi žagi vlekli ven hlode izza velikih stolov. Ko sem hodila v šolo, sem videla, kako je voda lepo nosila hlode. Plavili so v glavnem pomladi. Lajnar je imel posebne čevlje, na katere je dal kramše, da je lažje hodil po hloilih. S trto je imel privezane kramše na čevlje. Žnidarjev Polde je bil jetičen in ni mogel delati na riži in plaviti, čeprav bi zelo rad. Hrovatov Peter je rekel, da je videl njegov spomin pri tem delu.

Stanislav Bernard, Zali Log 51⁷³

Zadnja lesena riža po Zali in plavljenje po Davči je bilo pozimi 1941. Pomladi leta 1940 so posekali na povirju Zale okoli osemsto kubičnih metrov lesa. Vse je odkupil Strojvec z Zalega Loga. Hlode so spravili skupaj jeseni in pozimi s pehanjem in vlačanjem. Plavili so predvsem domačini iz okolice, včasih pa je prišel pomagat tudi kdo od drugod, npr. iz Železnikov. Plav leta 1941 je prevzel moj oče po naročilu Strojevca. Sodelovali so moji

Pripovedovalka o plavičih Polona Krek in njen mož Janez Krek, tudi plavič, doma v Lajnarjih, 2. maja 1983.

starejši bratje: Janez, Peter, Tone, Jakob in France, stari od 20 do 30 let. Odlični so bili iz Zale Špeh, Franc Derlink in Mohar, Peter Koblar. Zadnji je bil rojen 1879 v Potoku in odličen pevec, tenorist. Njegov glas, komanda, se je razlegala ob plavu daleč po dolini, kar je bilo za varnost izredno pomembno. Sodelovali so Hrovatovi, Ivaniševi, Pogorišarjevi in drugi. Kot otrok sem večkrat nesel jesti očetu in bratom, če so delali v bližini našega doma. Naša hiša je bila le nekaj minut nad dolino Davče, zato sem lahko to delo opazoval. Spominjam se raznih klicev pri delu na riži ali plavu. Ko je bilo vse pripravljeno za varno delo, je najnižji zaklical "kargo". Da so zgornji prejeli in razumeli klic, so odgovorili "varde" in lahko nadaljevali delo. Če se je spodaj kaj zataknilo, je spodnji zakričal "abauf", kar je pomenilo prekinitev vsega dela više nad njim.

Preden so začeli plaviti, so morali očistiti strugo, ki je bila tedaj veliko lepša kot danes. Na mestu, kjer se je plav končal, so postrani postavili velike lesene koze z dvema nogama, za katere se

je lovil les. Te koze so bile iz močnih hlodov in imenovane "muš". Istočasno so usmerjale hlode proti bregu, da so jih lažje vodili iz vode. Klic "kertačaj" je pomenil, da so plaviči zasukali hlod vzporedno z drugimi hlodi na kupu. Ko so plavili les Tajnetu, so postavili muše tik nad njegovim jezom pri žagi. Strojevcove hlode so spravljali iz vode malo nižje

od Brentača, kjer je bilo njegovo zemljišče.

Plaviči so imeli visoke škornje in lodnaste hlače, ki se jih je manj prijemala voda. Ogrnjene so imeli kosmate ovčje kože, zavezane pod vratom in zapete okoli ledij. Klobuki so imeli bolj široke kraje.

Opombe

- ¹ Arhiv Republike Slovenije, Okrajno glavarstvo Kranj, AS 131, fascikel 9, spis (v nadaljevanju: OGK 9), 17. 12. 1902.
- ² Arhiv Republike Slovenije, Loško gospostvo, knjiga 18, urbar 1630, Davški urad.
- ³ Vlado Valenčič, Slovenščina v uradih in v uradni publicistiki od srede 18. do srede 19. stoletja, Zgodovinski časopis, Ljubljana 1977, letnik 31, str. 333.
- ⁴ Gozdna postava, Občni Državni zakonik in vladni list Avstrijskega cesarstva, LXXII. del. Izdan in razposlan v edino-nemškem izdanju 14. 12. 1852, v priložnem dvojnem izdanju 19. januarja 1853 (v nadaljevanju: gozdna postava), str. 1053–1072. Beseda plavljenje in plav pomeni isto. Sodobniki domačini pa so in tudi še sedaj nekateri vedo povedati, da je imel kdo plav. Tako tudi Bernik. Zato uporabljam oba izraza.
- ⁵ Domačini v tem delu Selške doline so Franca Bernika iz Stare Loke 10 poznali pod imenom Brna.
- ⁶ Arhiv okrajnega glavarstva je bil pred kratkim urejen, vendar je kronološko in vsebinsko pri tej problematiki precej pomešan, ker se je arhiv večkrat rabil za dokazovanje.
- ⁷ Gozdna postava, str. 1464 /prav. 1064, op. V. D/.
- ⁸ V originalu piše Berna in ne Bernik.
- ⁹ OGK 9, 30. 10. 1902.
- ¹⁰ OGK 9, 15. 11. 1902.
- ¹¹ OGK 9, 19. 11. 1902.
- ¹² OGK 9, 23. 11. 1902.
- ¹³ OGK 9, 29. 11. 1902.
- ¹⁴ OGK 9, 1. 12. 1902.
- ¹⁵ OGK 9, 5. 12. 1902.
- ¹⁶ OGK 9, 13. 12. 1902.
- ¹⁷ OGK 9, 17. 12. 1902. Marija Šubic je bila lahko Hrovatova žena ali pa žena Bernikovega večjega zaupnika in sodelavca Franca Šubica, Bregarca v Davči.
- ¹⁸ OGK 9, 22. 12. 1902. Sto vinarjev je bila ena krona.
- ¹⁹ OGK 9, 27. 12. 1902.
- ²⁰ OGK 9, 30. 12. 1902.
- ²¹ OGK 9, 9. 1. 1903.
- ²² Mihaela Štorma v Martinj Vrhu v tem času ni. Pač pa je to lahko Mihael Šturm, Matevž iz Potoka, rojen leta 1818 v Zablegošu, Davča 5, star tedaj 84 let, umrl leta 1905.
- ²³ OGK 9, 12. 1. 1903.
- ²⁴ OGK 9, 30. 3. 1903.
- ²⁵ OGK 9, 19. 9. 1903.
- ²⁶ OGK 9, 26. 9. 1903.
- ²⁷ OGK 9, 3. in 19. 10. 1903.
- ²⁸ OGK 9, še nekaj manj pomembnih spisov iz leta 1904, 1905 in 1906. Zanimivo bi bilo pogledati, kaj se je o tem ohranilo na okrožnem sodišču v Škofji Loki. Mogoče kdaj kasneje.
- ²⁹ F. B. pomeni lastnikovo ime in priimek. Tako je bilo po zakonu določeno označevanje plavljenega lesa.
- ³⁰ OGK, fasc. 6 (v nadaljevanju OGK 6), 10. 1. 1903.
- ³¹ OGK 6, 14. 1. 1903.
- ³² Oklici za javne zadeve so bili star običaj, ki je ostal po župnijskih središčih na podeželju še vse do 50. let 20. stol. (še vrsto let po drugi svetovni vojni). Takoj po maši, ko so prišli ljudje iz cerkve, je občinski sluga oz. drugi pooblaščen stopil na malo vzvišen prostor in z močnim glasom povedal ali prebral besedilo, ki je bilo pomembno za vse ljudi. Oklici so se ohranili do danes samo še za cerkvene poroke v cerkvi.

- 33 OGK 6, 16. 1. 1903 in posamezna sporočila teh občin na OGK. Zanimivo je, ali in zakaj ni omenjen razglas na Zalem Logu, kjer je sigurno bil, saj je bila ta fara najbližja načrtovanemu plavljenju.
- 34 OGK 6, 13. 3. 1903.
- 35 OGK 6, 23. 3. 1903.
- 36 Lavtar je imel žago Pod Osojnikom.
- 37 Frančiška Demšar, Stojevčovka z Zalega Loga. Zanimivo, da ni prišel njen mož.
- 38 OGK 6, 31. 3. 1903.
- 39 OGK 6, 31. 3. 1903.
- 40 OGK 6, 4. 4. 1903.
- 41 OGK 6, 10. 4. 1903.
- 42 OGK 6, 25. 4. 1903.
- 43 OGK 6, 26. 4. 1903.
- 44 OGK 6, 28. 4. 1903.
- 45 OGK 6, 5. 5. 1903.
- 46 OGK 6, 3. 5. 1903.
- 47 OGK 6, 14. 5. 1903.
- 48 OGK 6, 15. 5. 1903.
- 49 OGK 6, 15. 5. 1903.
- 50 OGK 6, 7. 4. 1905.
- 51 2. 2. 2006 sem ugotovil v Zgodovinskem arhivu Ljubljana, Enota Škofja Loka, da je ohranjen samo poimenski seznam vpisov. Novakova je tožila Bernika zaradi škode/Feststellung des Schadens/. Zadeva se je vodila pod oznako C 89/3, vendar pa arhiv za ta leta žal ni ohranjen.
- 52 OGK 6, 13. 4. 19005.
- 53 OGK 6, 15. 4. 1905.
- 54 OGK 6, 13. 4. in 14. 5. 1905.
- 55 Janko Primožič, Davča 69, rojen 1930. Pripovedoval marca 2005.
- 56 Janez Šturm, Bregar, je bil rojen v Potoku 7 leta 1896, kasneje živel z družino pri Bregarju, Potok 3, umrl je leta 1981. Pripovedoval poleti 1977.
- 57 Peter Ceferin, rojen 1901, Davča 47.
- 58 Na Jovanišu je bila domačija v Davči, blizu Sorčena, na meji s Cerkljanskim, zato so jo leta 1941 podrli zaradi nove italijansko-nemške meje.
- 59 Lovrenc Medžiževc, rojen v Davči 1 leta 1870, živel na Osojniku 2.
- 60 Markon, Franc Šubic, Bregar iz Davče, rojen 1873.
- 61 Lovro Lavtar z Zalega Loga 16, rojen 1877.
- 62 Tomaž Čerin, Davča 27, sedaj Davča 60.
- 63 Franc Bernard, rojen leta 1881, Davča 58.
- 64 Janez Rant, rojen leta 1895, Davča 55.
- 65 Janez Šturm, rojen v Potoku 2 leta 1902.
- 66 Polona Krek, rojena Derlink v Zali 2 leta 1915. Poročena z vdovcem Janezom Krekom, Lajnarjem, Davča 75, pripovedovala je junija 1993.
- 67 Stojčič, neposekani les.
- 68 "Ak" iz nem. der Hacken, železna kljuka. Plaviči so jih imeli nasajene na tudi do pet metrov dolgih drogih za premikanje hlodov v vodi.
- 69 France Čemažar, rojen v Zali 1 leta 1890 na Kovku. Domačija je bila prodana Brni, Francu Bernik iz Stare Loke. Brna je travnike in senožeti prodal naprej, sam pa je obdržal gozdove.
- 70 France Derlink, rojen v Zali 2 leta 1908.
- 71 Čemažar, Davča 29.
- 72 Lovrenc Rant, rojen v Potoku 14 leta 1888.
- 73 Pripovedovalec je zgornje povedal ob razstavi gozdarskega orodja v kulturnem domu na Zalem Logu 2. 3. 2005. Rojen je bil pri Bernardu v Davči 46 leta 1931.